

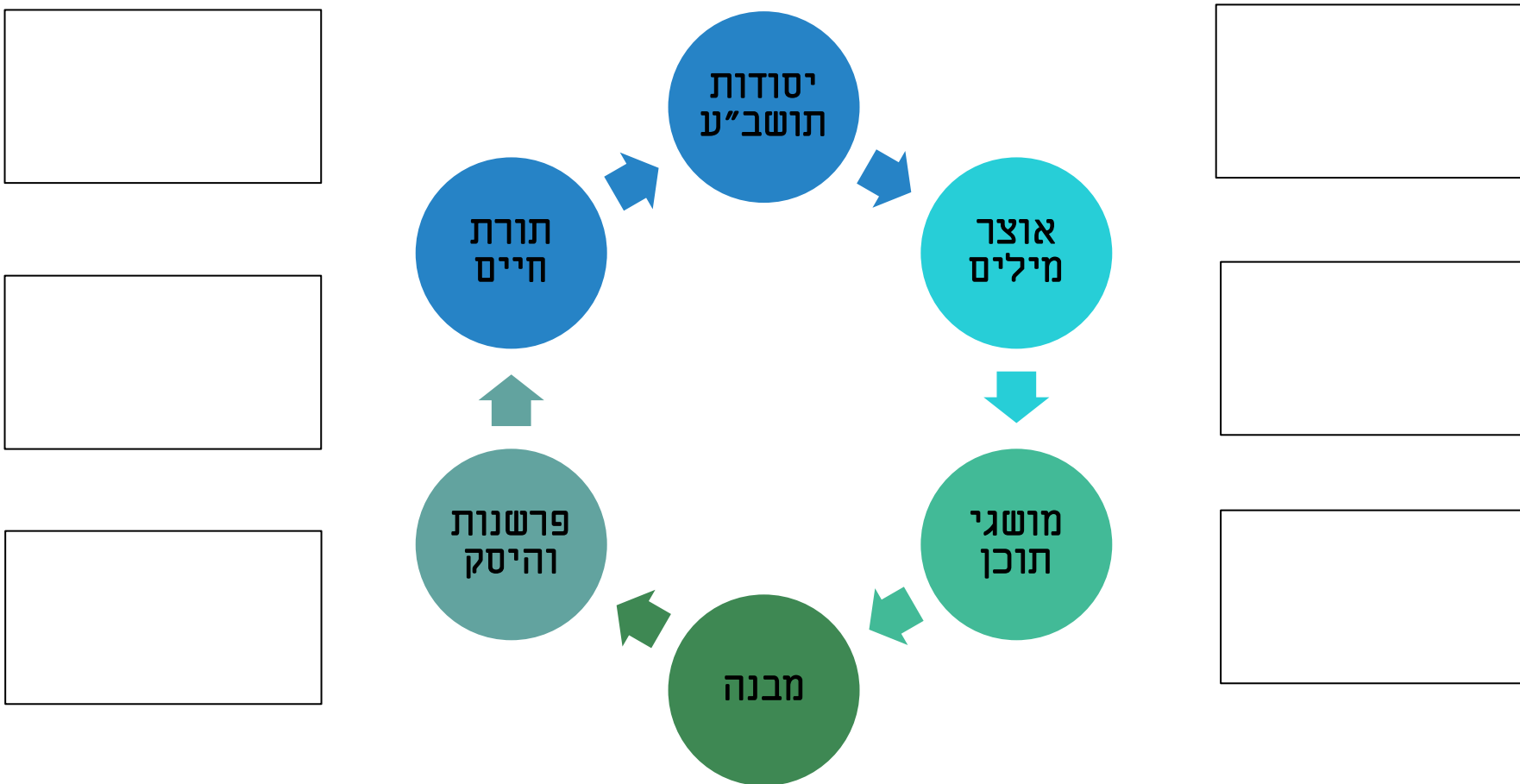

נושא ג תפילה

אלאסוף שובל

איך נלמד?

תלמיד יקר לפני שאנחנו צוללים לעולמם של התנאים
הקפד על ניתוח המשנה לפי 6 ביצועי הבנה שלפניך!

מבוא

מסכת ברכות פותחת את סדר זרעים, הסדר הראשון מבין ששת סדרי משנה (הראשונה בשישה סדרי משנה שסימנם: זמ"ן נק"ט) מסכת זו מתמקדת בעניינים הבאים ועל פי סדר זה: קריאת שמע וברכותיה, תפילה, וברכות.

רמב"ם

הקדמה לפירוש המשנה

סיבת מיקומה של מסכת ברכות

פתח תחלה בברכות. וטעם זה שהרופא הבקי, כשירצה לשמור בריאות הבריא כמות שהיא, יגש תחילה לתיקון המזון [=מזון בריא הוא הבסיס לבריאות טובה]. ולפיכך ראה זה אשר ה' עמו [=ר' יהודה הנשיא] להתחיל ב"ברכות". כי מי שיאכל, לא יוכל לאכול עד שיברך, ולכן ראה לנכון שהראוי ביותר לפתוח הדיבור בברכות, כדי לתקן המזון תיקון מוסרי. שוב ראה שלא יהיה הדיבור בעניין מן העניינים חסר, אלא ידבר על כלל הברכות המחויבות למזונות ולמצוות.

מה המשל?

מה הנמשל?

ואין שם מצווה מחויבת לכל אדם בכל יום אלא קריאת שמע בלבד, ואין מן השלמות לדבר על ברכות קריאת שמע קודם שידבר על קריאת שמע עצמה, ולפיכך פתח: "מאימתי קוראין את שמע" (משנה ברכות א,א).

רמב"ם

הלכות תפילה פרק א' הלכות ב-ג

צורת התפילה מימות משה רבנו עד תחילת ה'בית השני'

שְׂיֵהָא אָדָם מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם וּמֵגִיד שְׁבָחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
וְאַחַר כֵּן שׂוֹאֵל צָרָתוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם בְּבִקְשָׁה וּבִתְחִנָּה וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן שְׁבַח
וְהוֹדָתָהּ לַה' עַל הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ **כָּל אֶחָד לְפִי פָחוֹ: אִם הָיָה רָגִיל מְרַבֵּה**
בִּתְחִנָּה וּבִקְשָׁה וְאִם הָיָה עָרַל שֹׁפְתִים מְדַבֵּר כְּפִי יְכָלְתוֹ וּבְכָל עֵת שִׁירָצָה.

התפילה
לפי כוח
האדם

וְכֵן מֵנִין הַתְּפִלוֹת **כָּל אֶחָד כְּפִי יְכָלְתוֹ**. יֵשׁ מִתְפַּלְלֵי **פַּעַם אַחַת בְּיוֹם**. וְיֵשׁ
מִתְפַּלְלִין **פַּעַמִּים הַרְבֵּה**. וְהַכֹּל יִהְיוּ מִתְפַּלְלִין נֹכַח הַמְּקוֹדֵשׁ בְּכָל מְקוֹם שִׂיְהִיָּה.
וְכֵן הָיָה הַדְּבָר תָּמִיד מִמִּשָּׁה רַבְּנוּ וְעַד עַזְרָא.

מספר
התפילות

רמב"ם

הלכות תפילה פרק א' הלכות ד-ה

תקנת עזרא: נוסח, מבנה ומנין + טעם התקנה

נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מערבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת אלא בשבוש... ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות.

טעם
התקנה

וכיון שראה עזרא ובית דינו כפי עמדות ותקנו להם **שמונה עשרה** ברכות על הסדר. **שלוש ראשונות** שבח לה' **ושלוש אחרונות** הודיה. **ואמצעיות** יש בהן **שאלת כל הדברים** שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כלן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אלו העלגים תפלה שלמה כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה תקנו **כל הברכות והתפלות מסדרות** [נוסח] **בפי כל ישראל** כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג. **וכן תקנו שיהא מנין** [מספר] **התפלות כמנין הקרבנות**.

1

תקנת
עזרא

2

3

מבנה תפילת עמידה

3 אחרונות	12 + 1 אמצעיות	שלוש ראשונות
הודאה לה'	בקשות "הן אבות לכל חפצי איש ואיש"	ברכות השבח

תרגול מיטבי

1. כתב הרמב"ם: "פתח [רבי יהודה הנשיא] תחלה בברכות. וטעם זה שהרופא הבקי,

כשירצה לשמור בריאות הבריא כמות שהיא, יגש תחילה לתיקון המזון..."

הסבר על פי המשל שכתב הרמב"ם מדוע פתח רבי יהודה הנשיא את שישה סדרי משנה דווקא במסכת ברכות?

2. תפילת עמידה (תפילת שמונה עשרה)

(א) תאר את צורת 'התפילה' עד תחילת תקופת בית שני?

(ב) מה תקן עזרא ובית דינו? ומה טעם התקנה?

3. בתפילת שמונה עשרה יש שלושה חלקים.

כתבו מהו הנושא של כל אחד מן החלקים וציין כמה ברכות יש בכל אחד מן החלקים.

4. כתב הרמב"ם: "ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים, שהן כמו אבות לכל חפצי איש

ואיש ולצרכי הציבור כולן..."

"שהן אבות לכל חפצי איש ואיש" – הסבר את דברי הרמב"ם וכתבו שתי דוגמאות לכך.

מסכת ברכות פרק ד משנה א

זמני תפילות

- תפילת השחר, עד חצות.
- רבי יהודה אומר, עד ארבע שעות.
- תפילת המנחה עד הערב.
- רבי יהודה אומר, עד פלג המנחה.
- תפילת הערב אין לה קבע.
- ושל מוספין כל היום.
- רבי יהודה אומר, עד שבע שעות.

חלקי המשנה
והנושאים

סוף זמן
תפילת שחרית

סוף זמן
תפילת מנחה

תפילת ערבית

סוף זמן
תפילת מוסף

ארגנו את המשנה בטבלת כאמד"ט

תפלת השחר, עד חצות. רבי יהודה אומר, עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב. רבי יהודה אומר, עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. ושל מוספין כל היום. רבי יהודה אומר, עד שבע שעות

כתרת	אומר	מקרה	דין	טעם

ביאור מסכת ברכות פרק ד משנה א

תפלת השחר, עד חצות. רבי יהודה אומר, עד ארבע
שעות. תפלת המנחה עד הערב. רבי יהודה אומר, עד
פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. ושל מוספין כל
היום. רבי יהודה אומר, עד שבע שעות

תלמוד בבלי, ברכות דף כו,ב

בגמרא מובאות שתי דעות בנוגע למקור של שלוש תפילות ביום

איתמר:

רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות **אבות** תקנום.

רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד **תמידין** תקנום.

תניא כוותיה [שנויה ברייתא כמו] דר' יוסי ברבי חנינא,

ותניא כוותיה [שנויה ברייתא כמו] דרבי יהושע בן לוי.

תלמוד בבלי, ברכות דף כו,ב

הרחבת דעת רבי יוסי בר חנינא

תניא כוותיה דרבי יוסי בר' חנינא

אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר **עמד** שם" (בראשית יט, כז) ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל)

יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר: "ויצא יצחק **לשוח** בשדה לפנות ערב" (בראשית כד, סג) ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר: "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו" (תהילים קב, א).

יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר: "**ויפגע** במקום וילן שם" (בראשית כח, יא) ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי" (ירמיהו ז, טז).

דעה ראשונה
3 אבות תקנום

תלמוד בבלי, ברכות דף כו, ב

הרחבת דעת רבי יהושע בן לוי

ותניא כוותיה [בברייתא שנו כמו] דר' יהושע בן לוי:

מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות? שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות. ורבי יהודה אומר: עד ארבע שעות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.

ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב? שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה.

ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע? שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה.

ומפני מה אמרו של מוספין כל היום? שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום. רבי יהודה אומר: עד שבע שעות, שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות...

אמר לך ר' יוסי בר' חנינא:

לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבתות.

דעה שניה
כנגד קורבנות

הרב יוסף דב סולוביצ'יק

הסבר כיצד בסס הרב
את דבריו מהרמב"ם

בתפילה יש שני קיומים נפרדים הכלולים במושג: "עבודה שבלב"

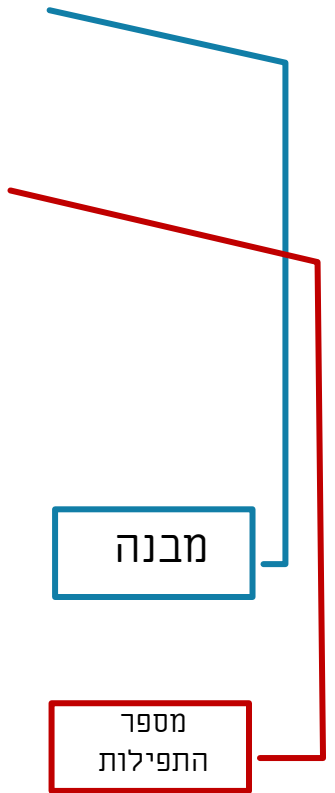
א. **בקשת רחמים**, הנובעת מתודעת התלאה והלאות שבאדם, התחושה כי הוא דל שאינו יכול להושיע את עצמו... גם דוד מלך ישראל פונה לקב"ה בבחינת "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו".

ב. **היסוד השני הוא קרבן**. המתפלל הוא הבעלים המקרבים קרבן. כשרי יהושע בן לוי אמר כי תפילות כנגד תמידין תקנום, הוא לא התכוון רק לציין כי הן תחליף לקרבן, אלא לקבוע כי הן קרבן ממש.

... שני היסודות האלו מבוארים ברמב"ם בתחילת הלכות תפילה:

"וְכִיּוֹן שְׂרָאָה עֲזָרָא וּבֵית דִּינֵוּ כִּף עֲמָדֵוּ וְתִקְנֵוּ לָהֶם שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת עַל הַסֵּדֶר. שְׁלֹשׁ רְאוּשׁוֹנוֹת שְׁבַח לֵה' וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת הוֹדָיָה. וְאַמְצָעִיּוֹת יֵשׁ בָּהֶן שְׁאֵלֹת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ אָבוֹת לְכָל חֶפְצֵי אִישׁ וְאִישׁ וּלְצָרְכֵי הַצְּבוּר כְּלָן" – **כאן תפילה כרחמים**.

וכן " וְכֵן תִּקְנֵוּ שְׂיָהָא מְנַיִן הַתְּפִלוֹת כְּמְנַיִן הַקְּרָבָנוֹת" – **כאן תפילה כהבאת קרבן**.

תרגול מיטבי

בתלמוד הבבלי מוסבר שזמני התפילות נקבעו בהקבלה לזמן בו הוקרבו הקורבנות בבית המקדש, וכך גם המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה באשר לזמני התפילות מקבילה למחלוקת ביניהם באשר לזמני הקרבת הקורבנות.

1. סוף זמן תפילת שחרית, השלם את הטבלה הבאה.

הדעות	סוף זמן תפילת שחרית	הנימוק עפ"י הגמרא
חכמים		
רבי יהודה		

הסבר מהי "שעה זמנית".

המשך תרגול מיטבי

2. סוף זמן תפילת מנחה, השלם את הטבלה הבאה.

הדעות	סוף זמן תפילת מנחה	הנימוק עפ"י הגמרא
חכמים		
רבי יהודה		

3. סוף זמן תפילת מוסף, השלם את הטבלה הבאה

הדעות	סוף זמן תפילת מוסף	הנימוק עפ"י הגמרא
חכמים		
רבי יהודה		

המשך תרגול מיטבי

4. עזרא ובית דינו תקנו שלוש תפילות ביום ותפילה נוספת בשבתות חגים וראשי חודשים. בגמרא מובאים שני הסברים מדוע עזרא תקן שלוש תפילות. השלם את הטבלה שלפניך.

התפילה	כנגד האבות	כנגד קורבנות
שחרית		
מנחה		
ערב [ערבית]		
מוספין [תפילת מוסף]		

5. "תפילת הערב"

(א) "תפילת הערב אין לה קבע" – הסבר בלשונך את דברי המשנה.

(ב) כתוב מדוע אין ל - תפילת הערב קבע.

מסכת ברכות פרק ד משנה ב

תפילה בכניסה וביציאה מבית המדרש

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מְתַפֵּל
בְּכַנְיֹסְתּוֹ לְבֵית הַמְדֻרָּשׁ
וּבִיְצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה.

אָמְרוּ לוֹ, מַה מְקוֹם לְתְּפִלָּה זֶה?

אָמַר לָהֶם:

בְּכַנְיֹסְתִי אֲנִי מְתַפֵּל שְׁלֵא תִּפְרַע תְּקַלָּה עַל יָדַי,
וּבִיְצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֲלֻקִי.

תפילה
קצרה

שאלת התלמידים

תשובה

תלמוד בבלי, ברכות דף כח, ב

תנו רבנן (שנו חכמים בברייתא):

בכניסתו מהו אומר?

יהי רצון מלפניך ה' א-להי שלא יארע דבר תקלה על ידי,

ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי,

ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא,

ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.

תלמוד בבלי, ברכות דף כח, ב

ביציאתו מהו אומר?

מודה אני לפניך ה' א-להי

ששמת חלקי מיושבי בית המדרש

ולא שמת חלקי מיושבי קרנות.

שאני משכים והם משכימים –

אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים.

אני עמל והם עמלים –

אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר.

אני רץ והם רצים –

אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת.

הראי"ה קוק

עין איה, ברכות, עמוד 116

התפילה ראויה במקום שיש בו חשש סכנה גופנית או רוחנית. וכאן שהולך למקום בטוח ביותר, מגדל עוז מפני אויב נפשו, ושם אוהבים רעים תלמידי חכמים שמרבים שלום בעולם, מה מקום לתפילה?... אמנם השיב להם:

הסבר שאלת
התלמידים

'בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי'... היינו בדעות,

שלפעמים יאמרו דעות אמיתיות לפני קטני דעת, והם מחוסר הכנתם לקבלם, יוצאים על ידי זה לתרבות רעה ונכשלים בתקלות עצומות.

'ולא אכשל בדבר הלכה' - היינו אפילו בדבר שאינו נוגע למסקנת ההלכה, כי אם להסברת הדברים, לא אכשל לאמר דבר שאינו עולה לפי שורת החכמה והאמת.

פירוש
התפילה

'וישמחו בי חברי' - היינו שיהיו עיוניי קרובים להבנת החברים באופן שישמחו בי. אבל אם יהיו עיוניי רק נשגבים מדעותיהם לא יוכלו לשמוח...

'ולא אומר על טמא טהור ועל טהור טמא' - היינו במסקנת ההלכה למעשה, אכוון ליישר הדבר ע"פ עומק המשא ומתן להלכה.

מה מלמד אותנו רבי נחוניא בן הקנה בתפילותיו?

מה מלמד אותנו רבי נחוניא בן הקנה בתפילותיו?

- ר' נחוניא בן הקנה מלמד אותנו – שגם בבית המדרש אפשר למעוד ולהיכשל. אפשר לומר דברים לא מדויקים או שלא בהתאם לרמת השומעים, ועל כן יש להתכונן כראוי וכנדרש לקראת הלימוד, ולהתפלל תפילה קצרה אבל מיוחדת. רק כך ניתן להיכנס לבית המדרש.
- התפילה היא גם בפן החיובי. שיזכה לומר דברים נכונים ומדויקים ושהחברים השומעים יבינו היטב, וישמחו בדברי המלמד.
- אותו הדבר גם מהכיוון ההפוך שהחברים השומעים גם הם יגיבו ויאמרו דברים נכונים ומדויקים, ושהוא ישמח בדברי חבריו.
- גם ביציאה, לאחר ההתמודדות עם הקשיים, יש להתפלל ולהודות לה'.

תרגול מיטבי

1. "רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש

וביציאתו תפילה קצרה אמרו לו: מה מקום לתפילה זו?"

(א) כתוב עפ"י הגמרא מה רבי נחוניא התפלל בכניסתו?

(ב) כתוב עפ"י הגמרא מה רבי נחוניא התפלל ביציאתו?

(ג) תפילתו של רבי נחוניא בן הקנה עוררה תמיהה.

[1] העתק את התמיהה בלשון המשנה.

[2] הסבר את התמיהה עפ"י דברי הראי"ה קוק.

המשך תרגול מיטבי

2. "בכניסתו מהו אומר?"

יהי רצון מלפניך ה' א-לוקי שלא יארע דבר תקלה על ידי..."

הראי"ה קוק הסביר תפילה זו כך: "היינו בדעות, שלפעמים יאמרו דעות אמיתיות לפני קטני דעת, והם מחוסר הכנתם לקבלם, יוצאים על ידי זה לתרבות רעה ונכשלים בתקלות עצומות".

על פי הראי"ה קוק, כתוב איזו תקלה עלולה להיגרם מאמירת דעות אמיתיות לפני "קטני דעת", והסבר מדוע תקלה זו עלולה להגרם.

3. **הסבר את התפילות הבאות לפי הראי"ה קוק –**

(א) "ולא אכשל בדבר הלכה"

(ב) "וישמחו בי חבריי"

(ג) "ולא אומר על טמא טהור ועל טהור טמא"

מסכת ברכות פרק ד משנה ג

שמונה עשרה או מעין שמונה עשרה

רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,

בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה .

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,

מֵעֵין שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,

אִם שְׁגוּרָה תִּפְקְלוּ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה.

וְאִם לֹא, מֵעֵין שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה

דעה א'

דעה ב'

דעה ג'

תלמוד בבלי דף כט, א

מאי מעין שמנה עשרה?

רב אמר: מעין כל ברכה וברכה.

ושמואל אמר: הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידיך, וישמחו צדיקים בבנין עירך, ובתקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך, ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה, ברוך אתה ה' שומע תפלה.

הסבר את
מחלוקת רב
ושמואל!

רבינו עובדיה מברטנורא

מַעֲיִן שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה - אֵיךְ דְּמִפְרָשֵׁי בְּגִמְרָא [יש שמפרשים בגמרא – הכוונה לרב] שְׁאוֹמֵר מִכָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֲמָצְעִיּוֹת בְּקֶצֶר וְחֹתֶם עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

3 + 12 קצרות + 3

וְאֵיךְ דְּאָמְרֵי [ויש שאומרים – שמואל]: "הִבִּינְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת בְּרָכָה, שֶׁהִיא בְּרָכָה אַחַת שֵׁשׁ בָּהּ מַעֲיִן כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמָצְעִיּוֹת שֶׁל שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה, וְחֹתֶם בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

3+1+3

שְׁגוּרָה בְּפִיו - שֶׁהוּא לְמוֹד וְרָגִיל בָּהּ. וְהִלְכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא, **שְׁמִי שְׁאִין תְּפִלָּתוֹ שְׁגוּרָה בְּפִיו, אוּ בְשַׁעַת הַדְּתָקוּ,** מִתְּפִלָּל אָדָם שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת וְהִבִּינְנוּ בְּאֲמָצַע שֶׁהִיא מַעֲיִן כָּל הָאֲמָצְעִיּוֹת.

הסבר דעת רבי עקיבא

המשך – תפילת הבינו

לפי שמואל יש לומר ברכה אחת ובה כותרות של כל הברכות של תפילת עמידה

הבינו ה' א-לקינו לדעת דרכיך – "אתה חונן לאדם דעת"

– ומול את לבבנו ליראתך

"השיבנו ה' לתורתך"

– ותסלח לנו להיות גאולים

"סלח לנו אבינו כי חטאנו

– ורחקנו ממכאובינו

"רפאנו ה' ונרפא"

– ודשננו בנאות ארצך-

"ברך עלינו / ברכנו"

– ונפוצותנו מארבע תקבץ

"תקע בשופר גדול לחרותנו"

– והתועים על דעתך ישפטו

"השיבה שופטינו"

– ועל הרשעים תניף ידך

"ולמלשינים אל תהי תקווה"

– וישמחו צדיקים בבניין עירך ובתיקון היכלך -

"על הצדיקים... ולירושלים עירך"

– ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך – "את צמח דוד עבדך"

תרגול מיטבי

1. התנאים נחלקו בשאלה האם בכל יום יש להתפלל את כל שמונה עשרה הברכות

או רק את תוכן המקוצר. השלם את הטבלה שלפניך

מה התפילה שצריך להתפלל?	הדעות
	רבן גמליאל
	רבי יהושע
	רבי עקיבא

2. מהי תפילת "מעין שמונה עשרה". ציין שתי אפשרויות.

3. לפי דעת רבי עקיבא באיזה מצב אדם מתפלל תפילת שמונה עשרה, ובאיזה מצב הוא

מתפלל תפילת מעין שמונה עשרה? עיין רבינו עובדיה מברטנורה

4. מהי "ברכת הביננו"?

למד את נוסח הברכה האמצעית לפי הסבר שמואל, זכור לפחות שלוש סוגי בקשות.

מסכת ברכות פרק ד משנה ד

תפילת תחנונים ותפילה קצרה

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

הַעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קָבַע, אֵין תְּפִלָּתוֹ תַּחֲנוּנִים.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

הַמְהִילָךְ בְּמִקוֹם סִפְנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה.

אוֹמֵר: הוֹשִׁיעַ הַשֵּׁם אֶת עַמּוֹךְ אֶת שְׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל, בְּכֹל פְּרִשְׁתַּת הָעֵבוֹר יִהְיוּ צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רישא

סיפא

ארגנו את המשנה בטבלת כאמד"ט

רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים.
רבי יהושע אומר: המהלך במקום סכנה, מתפלל תפלה קצרה.
אומר: הושע השם את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת
העבור יהיו צרכיהם לפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה:

כתרת	אומר	מקרה	דין	טעם

תלמוד בבלי דף כט,ב

מאי קבע?

א"ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא:

כל שתפלתו דומה עליו כמשוי.

משימה קבועה

ורבנן אמרי:

כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים.

תפילה קבועה
פעולה טכנית

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו [אמרו שניהם]:

כל שאינו יכול לחדש בה דבר.

ללא התחדשות

רבינו עובדיה מברטנורא

בְּכֹל פְּרִשְׁת הָעֵבֹר - אֶפְלוּ בְּשַׁעַה שְׁהֵם
פּוֹרְשִׁים לְעֵבֶרָה, יְהִיו צְרִכֵיהֶם גְּלוּיִם לְפָנֶיךָ
לְרַחֵם עֲלֵיהֶם. "פְּרִשְׁת" לְשׁוֹן פְּרִישָׁה,
"הָעֵבֹר" לְשׁוֹן עֵבֶרָה.

הסבר ה-
'תפילה קצרה'

התפילה	ביאור
פְּרִשְׁת	
הָעֵבֹר	
יְהִיו צְרִכֵיהֶם לְפָנֶיךָ	

תוספתא

מסכת ברכות פרק ג הלכה ז

היה מהלך במקום סכנה ולסטין מתפלל תפלה קצרה.
אי זה הוא תפלה קצרה?

נוסחים של
תפילה קצרה

רבי ליעזר אומר: יעשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח
ליריאיד והטוב בעיניך עשה ברוך שומע תפלה.

רבי יוסה אומר: שמע לתפלת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתן
ברוך שומע תפלה

ר' אלעזר בר' צדוק אומר: שמע קול צעקת עמך ישראל ועשה
מהרה בקשתם ברוך שומע תפילה

אחרים אומרים: 'צרכי עמך מרובים ודעתן קצרה יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד צרכיו ולכל גויה וגויה
די מחסורה ברוך שומע תפלה

מה המכנה
המשותף לכל
התפילות?

תרגול מיטבי

1. "רבי אליעזר אומר: העושה תפילתו **קבע**, אין תפילתו תחנונים".

(א) בגמרא נאמרו שלוש פירושים למילה "קבע". כתוב שניים מהם.

סימן לזיכרון- קבע = משא / בצורה יבשה, ללא תחנונים מכל הלב / בלי רצון, ללא חידוש

(ב) "אין תפילתו תחנונים"

לפי ההסבר שכתבת ציין האם משפט זה הוא דין או תוצאה? נמק תשובתך.

המשך תרגול מיטבי

2. "רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה, מתפלל תפילה קצרה"

(א) הסבר מהי "תפילה קצרה"?

(ב) הסבר את הביטוי "בכל פרשת העיבור".

[התייחס בתשובתך לפירוש שני המילים "פרשת" "עיבור"]

(ג) בתוספתא מובאות שלוש נוסחאות נוספות של "תפילה קצרה"

מה המשותף לכל הנוסחים?

מסכת ברכות פרק ד משנה ה

מצב המתפלל

- 1 הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמֹר – יָרַד.
 - 2 וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לַיָּרֵד – יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו,
 - 3 וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו –
 - 4 יִכְוֶן אֶת לְבוֹ כִּנְגַד בַּיִת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים.
- רישא
- 1 הָיָה יוֹשֵׁב בְּסַפִּינָה, אוּ בְקָרוֹן, אוּ בְאַסְדָּה –
 - 1 יִכְוֶן אֶת לְבוֹ כִּנְגַד בַּיִת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים
- סיפא

ארגנו את המשנה בטבלת כאמד"ט

הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר – יֵרֵד. וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לֵירֵד – יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו – יַכּוֹן אֶת לְבוֹ פְּנֵיגַד בַּיִת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים. הָיָה יוֹשֵׁב בְּסִפִּינָה, אוּ בְּקֶרֶן, אוּ בְּאַסָּדָה – יַכּוֹן אֶת לְבוֹ פְּנֵיגַד בַּיִת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים

כתרת	אומר	מקרה	דין	טעם

תוספתא

מסכת ברכות פרק ג הלכה ז

פירוט לאיזה
כיוון צריך
לפנות?

העומדים בחוצה לארץ מכוונין את לבם כנגד ארץ ישראל, שנאמר: "והתפללו אליך דרך ארצם" (מלכים א ח, מח).

העומדים בארץ ישראל מכוונין את לבם כנגד ירושלים ומתפללין שנאמר: "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה" (שם, מד).

העומדים בירושלים מכוונין את לבם כנגד בית המקדש שנאמר: "והתפללו אל הבית הזה" (דברי הימים ב ו, לב).

העומדים במקדש מכוונין את לבם כנגד בית קדשי הקדשים ומתפללין שנאמר: "והתפללו אל המקום הזה" (מלכים א ח, לה).

נמצאו עומדין **בצפון** - פניהם לדרום,

בדרום - פניהם לצפון,

במזרח - פניהם למערב,

במערב - פניהם למזרח.

נמצאו כל ישראל מתפללין **למקום אחד**.

המסר: מכל מקום בעולם, בארץ
ישראל, מתפללים לכיוון
ירושלים – בית המקדש וקודש
הקדשים!

תרגול מיטבי

1. במשנה מובאים כמה מצבים של אופן [צורת הגוף של האדם] בתפילה.

(א) "היה רוכב על החמור" – כיצד יתפלל? פרט שלושה אפשרויות.

(ב) "היה יושב בספינה או בקרון או באסדה [רפסודה]" –

כיצד יתפלל? נמק תשובתך.

(ג) מדוע במקרה של "יושב בספינה" – אין אפשרויות שונות?

תרגול מיטבי

2. "נמצאו כל ישראל מתפללים לצד אחד" –

(א) הסבר משפט זה בלשונך.

(ב) השלם בטבלה את כיוון העמידה בכל מקום –

מקום העמידה	כיוון הגוף בזמן תפילת עמידה
חוץ לארץ	
ארץ ישראל	
ירושלים	
במקדש	

מסכת ברכות פרק ד משנה ו

תפילת מוסף

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר:

אֵין תְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין אֶלָּא בְּחֵבֶר עִיר.

וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים:

בְּחֵבֶר עִיר וְשֵׁלָא בְּחֵבֶר עִיר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ:

כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֵבֶר עִיר –

הִיחִיד פָּטוֹר מִתְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין:

תרגול מיטבי

התנאים נחלקו בשאלת אופייה של תפילת המוסף: האם היא מקבילה לגמרי לקרבן מוסף שהוא קרבן ציבור ולכן מתפללים מוסף רק בציבור ולא ביחיד, או שהקבלה אינה מלאה וניתן להתפלל מוסף גם ביחיד.

1. "רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר".

(א) הסבר מהו "חבר עיר".

(ב) השלם את הטבלה

הטעם [הנימוק]	האם יחיד חייב להתפלל מוסף?	הדעות
		רבי אלעזר בן עזריה
		חכמים
		רבי יהודה משמו

המשך תרגול מיטבי

2. "רבי יהודה אומר משמו ... היחיד פטור מתפילת המוספין"

(א) הסבר למי הכוונה במילה "משמו".

(ב) מה מוסיף רבי יהודה על דבריו?

דוגמא נוספת לשאלה –

"רבי יהודה אומר משמו:

כל מקום שיש חבר עיר – היחיד פטור מתפילת המוספין".

לפי רבי יהודה, ציין מצב אחד שבו היחיד יהיה חייב בתפילת מוסף.

המשך תרגול מיטבי

דגמא נוספת- שאלת הבנה והיסק

שנינו במשנה:

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין אֶלָּא בְּחֶבֶר עִיר. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: בְּחֶבֶר עִיר וְשֵׁלָא בְּחֶבֶר עִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ: כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבֶר עִיר – הִיחִיד פְּטוּר מִתְּפִלַּת הַמוֹסְפִין:

אדם שלא הלך להתפלל במניין שבבית הכנסת בשבת – האם עליו להתפלל תפילת מוסף ביחידות?

ענה על פי שלוש דעות שבמשנה, ובסס את דבריך כל הכתוב במשנה.